

VERSLAG
VAN DE VOLKSKUNDE-COMMISSIE
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1962

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1962—1963

210

VERSLAG

VAN DE VOLKSKUNDECOMMISSIE OVER 1962

Op 6 maart 1962 overleed de heer D. Th. Enklaar, die sinds 1948 deel had uitgemaakt van de commissie, waarvan hij een der meest toegewijde leden was. Toen de kwaal die zijn krachten sloopte hem niet meer veroorloofde zich buitenshuis te begeven, vergaderde de commissie te zijnen huize, totdat ook dit niet meer mogelijk was. Zijn nagedachtenis blijft in de dankbare herinnering van zijn medeleden voortleven.

De commissie vergaderde op 16 maart en 22 november. Als nieuw lid werd benoemd mw. Prof. Dr. H. Wagenaar-Nolthenius.

Het bureau der commissie zond in december de 27ste vragenlijst uit, waarin vragen werden gesteld over het rommelpotlopen, luilak, vastenavond, aswoensdag, de vastentijd en palmpasen.

Op 31 december 1962 waren in totaal 33.729 lijsten op het bureau aanwezig. Van de lijsten 1—16 bleven de aantallen ongewijzigd. Van lijst 17 zijn thans aanwezig: 1221 exx., van lijst 18: 1269 exx., van lijst 19: 1376 exx., van lijst 20: 1064 exx., van lijst 21: 1296 exx., van lijst 21a: 1199 exx., van lijst 22: 1253 exx., van lijst 23: 1302 exx., van lijst 24: 1296 exx., van lijst 25: 919 exx., van lijst 26: 874 exx. In de loop van het jaar werden 2092 ingevulde vragenlijsten ontvangen.

De Vlaamse afdeling der Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde zond in het afgelopen jaar de 13de vragenlijst uit. Hierin werden vragen gesteld over driekoningengebruiken, waarnaar in Nederland op lijst 25 gevraagd is.

Voor de Volkskunde-atlas tekende de heer M. de Meyer kaarten van de offers die men brengt om goed weer te krijgen en van het aanroepen van heiligen voor goed weer en tegen de stuipen. Drie andere kaarten over volksgeneesmiddelen en het aanroepen van

heiligen tegen de roos en de reuma zijn bij hem in voorbereiding. Met enkele andere, reeds afgedrukte kaarten zullen deze de tweede aflevering van de atlas vormen.

De in het vorige jaarverslag vermelde pogingen, een subsidie van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (Z.W.O.) te verkrijgen voor de indienstneming van een aantal tijdelijke werkkrachten, hadden een gunstig resultaat, doordat Z.W.O. voor eenmaal een bedrag van f22.250,— beschikbaar stelde, alleen te besteden in 1962, teneinde de commissie in staat te stellen, langs mondelinge weg volkskundig materiaal te verzamelen ten behoeve van de Volkskunde-atlas. Over de activiteiten die hieruit voortvloeiden wordt verderop in dit verslag gesproken.

In haar vergadering van 5 januari 1962 besloot de Stichting Raad voor de Nederlandse Volkszang het onder haar auspiciën ingestelde bureau van de Codificatiecommissie voor het Nederlandse volkslied over te dragen aan de Volkskundecommissie. Het Rijk stemde erin toe, hiervoor een post uit te trekken op de begroting voor 1963. Met ingang van 1 januari 1963 werd mw. M. Veldhuyzen, doctoranda in de musicologie, tot wetenschappelijk hoofdamtenaar benoemd, belast met de leiding van het Volksliedarchief. Aangezien de overneming van deze instelling door de Akademie reeds lang te voorzien was, is bij de plannen voor het nieuwe gebouw, waarin de bureaus der Centrale commissie te gelegener tijd zullen worden ondergebracht, met de huisvesting van dit bureau rekening gehouden. Het Volksliedarchief is thans elders in Amsterdam (Nic. Maesstraat 7) ondergebracht. Door de benoeming van mw. Wagenaar-Nolthenius, voorzitter van de Raad voor de Nederlandse Volkszang, tot lid der commissie blijft het contact met deze Raad behouden.

De in het vorige verslag vermelde herdruk van het plaatsnamenregister is inmiddels in druk verschenen.

Symposia hebben in het afgelopen jaar niet plaats gevonden. Op de op 17 november te Rotterdam gehouden medewerkersbijeenkomst sprak de heer Voskuil over enkele resultaten van het verzamelen van volksverhalen. Een aantal daarvan publiceerde hij in

no. 14 van de „Mededelingen van de Centrale commissie voor onderzoek van het Nederlandse Volkseigen”.

De secretaris en de heer Voskuil vertegenwoordigden het bureau der commissie op een aantal vergaderingen van wetenschappelijke aard. Met de heren Bernet Kempers en Roukens vertegenwoordigden voorzitter en secretaris de Nederlandse Regering op de van 9—14 september te Brussel en andere plaatsen in België gehouden Europese volkskundeconferentie, waar o.a. de heer Van der Poel een lezing hield. De heer Voskuil vertegenwoordigde er het bureau. Voorzitter en secretaris vertegenwoordigden de commissie bij de viering van het halve eeuwfeest van het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem op 6 september. Beiden waren ook aanwezig, o.a. met de heren Van der Poel en De Smidt, op de op 29 september eveneens te Arnhem gehouden Volkskundedag van het Beraad voor het Nederlandse volksleven en het Nederlands Volkskundig Genootschap, die onder leiding stond van de heren Bernet Kempers en Meertens en waarop mw. Wagenaar-Nolthenius een der sprekers was.

De wetenschappelijk ambtenaar de heer Voskuil behandelde naast de gewone routine-werkzaamheden (het bijhouden van de bibliografie en het knipselarchief, de controle van de vragenlijsten, de correspondentie met de medewerkers e.d.) 76 verzoeken om inlichtingen, waarvan 13 van buitenlanders afkomstig waren. Na de toewijzing van het bovenvermelde subsidie van Z.W.O. organiseerde hij het verzamelen van volksverhalen. Een 21-tal medewerkers bleek bereid de streek van hun inwoning te bewerken aan de hand van de uitgebreide vragenlijst die als handleiding bij dit onderzoek is opgesteld. Na een periode van inwerken kwam hierdoor een steeds toenemende verzameling volksverhalen los van vaak verrassende kwaliteit. Aangezien het Rijk voor 1963 voor dit onderzoek een bedrag ter beschikking heeft gesteld, zal het mogelijk zijn deze verzameling, die nu al enkele duizenden verhalen bevat, verder uit te breiden. De organisatie en de controle van dit werk vergen uiteraard bijzonder veel tijd.

Op 14 februari woonde de heer Voskuil een vergadering van de

Federatie van Folkloristische groepen in Nederland bij, waar de mogelijkheid is besproken, via deze groepen een volkskundige documentatie te verkrijgen. Op 3 december besprak hij, samen met de wetenschappelijk ambtenaar van het Dialectbureau, de heer W. G. Rensink, op het Openluchtmuseum met de heren Bernet Kempers en Van der Poel de mogelijkheid gegevens over de materiële volkskunde te verzamelen, die niet van de gewone medewerkers van het bureau te verkrijgen zijn. Hierbij bleek opnieuw de wenselijkheid van een speciale afdeling voor „woord en zaak”, waarin zowel de Volkskunde- en Dialectenbureaus als het Openluchtmuseum en het Landbouwmuseum betrokken zouden moeten worden. De eerste bespreking ging in het bijzonder over een door de heren Van der Poel en Rensink opgestelde lijst over het dorsen.

De vroegere student-assistent J. A. Baarspul, litt. neerl. cand., stond ook in het afgelopen jaar de heer Voskuil terzijde bij zijn ordening van het knipselarchief. Verder werkten ook nu weer een aantal studenten aan verschillende projecten, onder toezicht van de heer Voskuil. Mw. E. Guikink (thans mw. Rensink-Guikink), litt. neerl. cand., ordende de sprookjes van Dr. G. J. Boekenoogen en de indertijd door de heer J. R. W. Sinninghe daarvan gemaakte afschriften, en bovendien de gegevens over voortekens van lijst 1 (1934). De heer M. van Overloop, med. cand., nam in Zeeland een aantal volksverhalen op de band op en ordende de gegevens over wratten, zomersproeten, de hik, zweren en puisten en neusbloeden van lijst 21 (1957). De dames E. Guikink en B. van der Kooi en de heren D. J. van Alkemade, rom. stud., W. van Alkemade, cand. klass. lett., M. J. Dekker, sociol. stud., R. Distelbrink, J. G. van Eck, jur. cand., H. Gerritsen, med. stud., G. Hoekstra, jur. stud., A. F. van der Kooi, stud. klass. lett., H. Meier, indolog. drs. en C. Speelman, theol. stud., schreven de gegevens af van de vragenlijsten 1—4 en 11—19. In totaal heeft dit ongeveer 50.000 fiches opgeleverd met enkele honderdduizenden gegevens over inhuurtermijnen, inhuurgebruiken, verhuisgebruiken, haardleiden, geestengeloof, rouwgebruiken, volksgebruik met betrekking tot de zwaluw en de ooievaar, Driekoningen, paaseieren, levende en ver-

dwenen kalenderfeesten, katrijnsmelken, Hemelvaartsdag, dauwtrappen, sint-jansnacht, de brandende schaapherder, elven en alven, klokken, beeldwit enz.

Mw. Guikink en de heren Van der Kooi en Speelman werkten bovendien aan de ordening van het repertorium van volkskundige gegevens. Mw. M. J. Francken werkte enige weken in het knipselarchief van het Openluchtmuseum te Arnhem om gegevens te verzamelen over de nog bestaande kalendergebruiken in Nederland, die zij op overzichtelijke wijze bewerkte.

Van het eigen personeel excerpereerde de bibliothecaris de heer De Kruyter 6 jaargangen van het tijdschrift „Volkskunde”. Ook verzamelde hij de motieven en de trefwoorden uit de „Middel-nederlandse Marialegenden” van C. G. N. de Vooyoys voor het repertorium. Sinds de laatste maanden van het jaar belastte hij zich met het exciperen van de binnenkomende periodieken, waarmee hij het werk van de wetenschappelijk ambtenaar aanmerkelijk verlichtte. Mw. Schenck de Jong besteedde het grootste deel van haar tijd aan de correspondentie met de Z.W.O.-medewerkers en het typen van de fiches voor het repertorium.

Van de medewerkers mogen dit jaar in het bijzonder de dames A. Bakhuis-Brascamp en C. E. van der Waals-Nachenius en de heren H. Aarts, M. J. Ampt, H. Bouwhuis, T. Lemaire en J. H. Oude Ophuis genoemd worden voor de waardevolle inlichtingen die zij gaven.

Van het tijdschrift „Volkskunde” verschenen de afleveringen 1—4 van jaargang 63 (1962).

De belangrijkste door schenking verkregen aanwinsten van de bibliotheek zijn een verzameling kinderspelen in hs. uit het Land van Altena, opgetekend door de heer E. Nieuwkoop (Drongelen), een verzameling artikelen over de taal en de folklore van Flakkee van de heer F. den Eerzamen (Wassenaar), een aantal volkskundige publicaties en projectieplaatjes, ons geschonken door mw. Dr. C. C. van de Graft, en de eerste dertien jaargangen van het „Oberdeutsche Zeitschrift für Volkskunde”, ons door het Nederlands Openluchtmuseum afgestaan.

Het bureau werd o.a. bezocht door Prof. Dr. Archer Taylor (University of California, Los Angeles, U.S.A.), Prof. Dr. Wayland D. Hand (idem), Don Yoder (University of Pennsylvania, U.S.A.), H. Grote (Munster), K. C. Gilstring (Malmö), Christian Liste (Kopenhagen) en M. de Meyer (Wilrijk-Antwerpen).

Voor het financieel beheer verwijzen we naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie.

*Namens de Volkskundecommissie der Koninklijke
Nederlandse Akademie van Wetenschappen:*

A. M. E. DRAAK, *voorzitter.*

P. J. MEERTENS, *secretaris-penningmeester.*

BIJLAGE

Lijst van personen en instanties, die in 1962 publicaties en handschriften schonken aan het Volkskundebureau:

C. F. van Bavel, L. Bödker, Pater Dagobert Gooren, Manuel Dannemaan, F. den Eerzamen, A. Faasse, P. J. van der Feen, Dr. H. Fincke, Gemeentebesturen van Haarlemmermeer en van Hulst, J. Th. M. Giesen, Groninger Culturele Gemeenschap, A. van Hageland, L. Hartgerink, E. Heupers, J. G. W. Heurnink, Georg Kip, G. Knol, J. H. Kruizinga, Prof. dr. Joh. Künzig, A. P. M. Lafeber, Dr. F. Lulofs, A. Marinus, H. P. Martens, Thijs Mol, E. Nieuwkoop, H. J. van Os, Oudheidkundige Musea der Stad Antwerpen, R. Pinon, Dr. J. M. G. van der Poel, W. Porte, Pastor J. Rickers, Dr. K. Rockenbach, Pennsylvania Folklife Society, Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum”, J. J. Schilstra, C. Schilt, W. Smith, Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders, P. J. van der Tol, J. M. Verhoeckx, Dr. J. de Vries, Prof. Dr. H. Wagenvoort, Th. van de Watering, A. J. de Weerd.